

Asia Tekijänoikeus valaisimeen

Hakija Secto Design Oy

Annettu 5.10.2010

Tiivistelmä *Valaisin oli tekijänoikeuslain 1§:ssä tarkoitettu teos.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Secto Design Oy (jäljempänä hakija) on pyytänyt 5.7.2010 päivätyssä lausuntopyynnössään tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, nauttivatko arkkitehti A:n suunnittelemat ja hakijan valmistamat Secto-, Octo-, Victo- ja Atto-valaisimet tekijänoikeuslain mukaista suojaa teoksina.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kuva-aineistoa ja mallikappaleita edellä mainituista valaisimista sekä referenssiluettelon, josta käy ilmi eri näyttelyitä, messuja ja alan teoksia, joissa kyseisiä valaisimia on ollut esillä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja TekijäL:n soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ratkaise näyttökysymyksiä, ei ota kantaa osapuolten välisiin sopimuksiin eikä muihin lainsäädännöllisiin suojamuotoihin, kuten mallisuojaan.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy siten lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

TekijäL 1§:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella laadulla ei ole merkitystä eikä tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

TekijäL 1§:n säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taideteollisuuden tuotteita. Taideteollisuuden tuotteita ovat esimerkiksi astiat, valaisimet ja huonekalut. Säännöksen mukaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostason.

Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat.

Komiteanmietinnössä KM 1953:5 s. 45 todettiin seuraavaa käyttötäiteesta osana tekijänoikeuslain 1§:n esimerkinomaista teoslajiluetteloa: "Kysymyksessä olevien esimerkkien joukkoon on edelleen otettu taideteollisuuden ja taidekäsitöiden tuotteet. Tällä ei luonnollisesti suinkaan ole sanottu, että ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsitöiden tuote tulisi osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisena teoksena. Asian luonnosta johtuen olisivat itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset tällöin asetettava verraten korkealle". Teoskynnyksen alentaminen taideteollisten tuotteiden osalta olisi omiaan rajoittamaan kilpailua. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87).

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa tai valmistusmenetelmää, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, joka ideaa tai valmistusmenetelmää hyödyntäen on teoksessa toteutettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä toista henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi toisen ideaa tai samaa valmistusmenetelmää.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2§:ssä. TekijäL 2§:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, toisessa taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3§:ssä. TekijäL 3§:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.

Tekijänoikeus on TekijäL 43§:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

Korkein oikeus on käsitellyt useasti tekijänoikeutta taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin. Esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit) korkein oikeus katsoi tuotteen nauttivan tekijänoikeussuojaa.

Sen sijaan ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (huonekalut) sekä KKO 1948 II 464 (kattovalaisin) ja 1976 II 48 (miilumenetelmällä valmistetut valaisimet) korkein oikeus katsoi, ettei teoskynnys ylittynyt.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

Tekijänoikeusneuvosto on lausunut valaisimien teostasosta lausunnoissaan TN 1994:8 ja TN 1997:4. Lausunnossaan TN 1994:8 tekijänoikeusneuvosto katsoi, etteivät arvioinnin kohteena olevat pylväs- ja seinävalaisimet olleet niin omaperäisiä, että voisivat saada teossuojaa. Lausunnossaan TN 1997:4 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että lausuntopyynnön kohteena oleva valaisin oli teos. Neuvoston mukaan valaisimen omaperäisyys ilmeni sen eri osista muodostuvassa kokonaisuudessa, muun muassa siinä, että valaisimen jalkaan oli yhdistetty perinteisen varjostinosan tilalle valoa ympäristöön levittävä siipimäinen osa. Myös valaisimen veistoksellisuus korosti sen omaperäisyyttä.

Vastaus lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan toimittamaa materiaalia Secto-, Octo-, Victo- ja Atto-valaisimista.

Ollakseen TekijäL 1§:n nojalla suojattu teos taideteollisuuden tuotteen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Se, että tuotteella on jokin käyttötarkoitus, ei vielä kerro sen teosluonteesta.

Mikäli tuotteen käyttötarkoitus kuitenkin hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemminkin kuin tekijän luova panos, kyse on tuotteesta, joka ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen teos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Secto-, Octo-, Victo- ja Atto-valaisimien muodot eivät ole hallitsevassa määrin seurausta käyttötarkoituksesta eivätkä toteuta pelkästään tavanomaista funktiota valaisimena. Valaisimia voidaan pitää tekijänsä luomistyön tuloksena syntyneinä itsenäisinä ja omaperäisinä teoksina. Tekijän omaperäinen ja itsenäinen panos ilmenee valaisimien muotoilun aikaan saamassa kokonaisuudessa, joka syntyy materiaalivalinnoista, niiden käyttötavasta sekä siitä, millainen yleismuoto ja rakenne valaisimelle on annettu. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Secto-, Octo-, Victo- ja Atto-valaisimet ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että niitä on pidettävä TekijäL:n 1§:ssä tarkoitettuina teoksina.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pekka Heikkinen, Eija Hinkkala, Teemu Kalliala, Satu Kangas, Pirjo Kontkanen, Mari Lampenius, Marianne Leskinen, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Pulkkinen, Risto Ryti, Pekka Sipilä, Markku Uotila, Martti Virtanen, Ahti Vänttinen.